

Recenzja książki pod redakcją Stefana Kwiatkowskiego i Marka B. Kamińskiego *Intellectual Entrepreneurship. Wiedza, Przedsiębiorczość, Bogactwo*

Tomasz Ochowski

„There has been a lot of talk over the past few years about intellectual capital” (Underwood 2004: 100). Przytoczona uwaga wydaje się dobrze określać (intelektualny) kontekst zbioru prac pod redakcją Stefana Kwiatkowskiego i Marka B. Kamińskiego, poświęconych przedsiębiorczości intelektualnej. Dzięki tej publikacji wspomniana przez Jima Underwooda „rozmowa” – warto w tym kontekście pamiętać, iż słowo „talk” tłumaczyć przecież można również jako „wykład”, a także jako „plotki” – wzbogacony został o prawdziwą „polifonię” głosów. Przy czym wzbogacenie jest tu pojęciem względnym, ale względność nie odnosi się bynajmniej do zawartości merytorycznej, a jedynie do sposobu dotychczasowego funkcjonowania tekstów wydrukowanych teraz w jednym tomie. Książka *Intellectual Entrepreneurship* stanowi bowiem polski przekład artykułów, ogłaszanych po angielsku już wcześniej, poczynając od roku 2001. Są one próbką osiągnięć międzynarodowego seminarium badaczy, które monitoruje prof. Stefan Kwiatkowski działającego pod nazwą „*Knowledge Cafe*”. Od takiego też terminu rozpoczynają się tytuły publikacji prac tego środowiska zebrane dotąd w 5 zbiorach. Teraz polski czytelnik otrzymuje ich wybór. Lektura siedemnastu artykułów składających się na tom pod redakcją Kwiatkowskiego i Kamińskiego wymaga od czytelnika sporej erudycji oraz elastyczności myślenia (a więc kompetencji koniecznych do realizacji tytułowej przedsiębiorczości intelektualnej). Prezentowane w książce treści są, jak to sygnalizowałem wcześniej, niezwykle zróżnicowane, poczynając od tekstu Jama Simona opartego na własnych badaniach dotyczących modeli wzrostu i rozwoju gospodarczego odkrytych na podstawie analizy dziesięciu przedsiębiorstw z Hong Kongu, poprzez wtórne interpretacje danych empirycznych – czego przykładem może być wykorzystanie przez Charlesa R.B. Stowe’a oszacowań indeksu wolności gospodarczej Fundacji Heritage do rozpoznania barier przedsiębiorczości intelektualnej – oraz mniej lub bardziej ustrukturyzowane refleksje wynikające z oglądu sytuacji gospodarczej i edukacyjnej różnych krajów, aż po wysoce metaforyczną wypowiedź Miha’ego Pogacnika na temat warunków innowacyjności przedsiębiorców przyrówna-

nych tu do ogrodników czy zamykający tom artykuł Lonny Golda „Nowa wizja nauczania i uczenia się”, będący po prostu promocją autorskiej metody uczenia – sugestopedii, pisany z dużym wyczuciem marketingowym, bez specjalnej troski o wskazanie empirycznych uzasadnień głoszonych tez.

Recenzowany zbiór pokazuje, że empiryczna weryfikacja koncepcji przedsiębiorczości intelektualnej na jej obecnym etapie rozwoju stanowi trudne przedsięwzięcie. Badania zespołu Kwiatkowskiego zrealizowane w latach 1997–99 z funduszy KBN, podstawowe dla omawianej problematyki na skalę międzynarodową, przyniosły między innymi sugestię, iż dalsze poszukiwania poznawcze powinny koncentrować się wokół problematyki edukacji i rozwoju nauki jako czynników odgrywających kluczową rolę w tworzeniu warunków sprzyjających temu rodzajowi przedsiębiorczości (*Przedsiębiorczość Intelektualna w Polsce* 1999). Takie też zagadnienia w znacznej części porusza recenzowany tom. Pomimo jednak upływu już kilku lat od zakończenia wspomnianego powyżej projektu dalsze badania „przeprowadzone na poziomie szkół średnich i wyższych nie doprowadziły na razie do wielu wniosków” (Kwiatkowski, Kamiński 2006: 18), jak zauważa w artykule wstępnym do *Intellectual Entrepreneurship* Stefan Kwiatkowski. Podobnie rzecz się ma z kluczowym dla problematyki przedsiębiorczości intelektualnej zagadnieniem jej związku z trwałym rozwojem społecznym i gospodarczym na poziomie krajowym. Tu również zrealizowane przez środowisko „*Knowledge cafe*” „wstępne badania empiryczne nie pozwalają jeszcze na wyciągnięcie daleko idących wniosków” (Kwiatkowski, Kamiński 2006: 18).

Redaktorzy *Intellectual Entrepreneurship* wyraźnie zakładają u odbiorcy wysoki stopień znajomości koncepcji przedsiębiorczości intelektualnej. Bez tej wiedzy łatwo się można zagubić, choćby w terminologii. Precyzyjne określenie podstawowych pojęć inspirujących uczestników seminarium „*Knowledge cafe*” czytelnik odnajduje dopiero na stronie 148, na której Manek Kirpalani przytacza propozycje terminologiczne rozesłane autorom trzeciego, anglojęzycznego tomu prac omawianego środowiska. Kirpalani przypomina, iż padła wówczas sugestia, by intelektualistów definiować jako osoby wyróżniające się bogatą i zróżnicowaną wiedzą, krytycyzmem oraz niezależnością. Z kolei artykuł Kwiatkowskiego otwierający *Intellectual Entrepreneurship* sugeruje, iż chodzi w tym kontekście po prostu o ludzi z wykształceniem akademickim. Przy czym przedsiębiorców intelektualnych cytowany badacz upatruje przede wszystkim wśród przedstawicieli nauk nie związanych z zarządzaniem:

„Wraz z rosnącą komercjalizacją wszystkich sfer ludzkiego życia pojawia się coraz więcej przypadków intelektualistów przekształcających się w przedsiębiorców (...). Można wymienić niezliczone przykłady przedsiębiorczych karier osób z akademickim wykształceniem i osiągnięciami w socjologii, fizyce, matematyce czy filozofii. Wkraczając w świat biznesu, oferują oni nie tylko nowe „produkty”, lecz także nowe poglądy, procedury, a w efekcie – nowe sposoby zarządzania” (Kwiatkowski, Kamiński 2006: 12–13).

Niemniej jednak w tym samym tekście pojawia się też znacznie szersze określenie intelektualistów jako „twórców idei i informacji” (por. Kwiatkowski, Kamiński 2006: 10). Z takiej perspektywy zdaje się pochodzić definicja przedsiębiorcy, którą kolejny autor recenzowanego zbioru, Nawaz M. Sharif, przytacza za Kwiatkowskim w swoim artykule: „Przedsiębiorczość intelektualna dla przeskakiwania etapów rozwoju w karach rozwijających się. Znaczenie wiedzy technicznej”. Przedsiębiorca to ktoś, „kto tworzy i jednocześnie wykorzystuje możliwości oraz najpotężniejszą siłę kształtującą nową gospodarkę opartą na innowacjach – umysł, biorący górę nad materią” (Kwiatkowski, Kamiński 2006: 63). Najwyraźniej chodzi tu nie o określenie przedsiębiorcy „w ogóle”, ale właśnie o uchwycenie specyfiki przedsiębiorców intelektualnych. Generalnie cytowany artykuł Sharifa, stanowiący interesujący i ważny społecznie przykład zastosowania koncepcji przedsiębiorczości intelektualnej do rozwiązywania problemów krajów rozwijających się, charakteryzuje duży poziom innowacyjności pojęciowej. Autor wyróżnia cały szereg kapitałów. Pisze o kapitale fizycznym, ludzkim, kapitale wiedzy i społecznym jako tradycyjnie wymienianych przez ekonomistów oraz – jako uzupełnienie tradycyjnej perspektywy ekonomicznej – o kapitale naturalnym (chodzi o uwypuklenie gospodarczego znaczenia naturalnych zasobów ziemi, co moim zdaniem zasługuje na szczególną uwagę czytelnika w dobie aktualnego, globalnego kryzysu ekologicznego) i intelektualnym. W znacznym stopniu pomija przy tym społeczne ujęcia tego obszaru zagadnień, wynikające choćby z prac Pulmana czy Bourdieu. Sharif określa kapitał społeczny z ekonomicznego punktu widzenia jako ramę procesów rozwojowych tworzoną przez strukturę społeczną i działania „podejmowane wewnątrz niej” (Kwiatkowski, Kamiński 2006: 65). Przy czym, zdaniem autora, chodzi tu o procesy rozwojowe, które zachodzą przez interakcje. Wspomniana rama wymaga tworzenia „ścieżek poziomych (we współdziałaniu) i pionowych od społeczności do jednostek” (Kwiatkowski, Kamiński 2006: 65). Z niewiadomych przyczyn autor nic nie pisze o problematyce „ścieżek” od jednostek do społeczności, szeroko dyskutowanej przecież w tradycji socjologicznej. Zaś wśród szeregu wymienionych kapitałów pomija kapitał kulturowy, wydawałoby się bezpośrednio korespondujący z kapitałem intelektualnym.

Sięgając do innych przykładów z omawianego tomu artykułów, Gilles Certhoux prezentuje tak zwane anioły biznesu, jako twórców przedsiębiorczego kapitału intelektualnego, pisząc w tym kontekście o osobach, które inwestują „część swego prywatnego majątku bezpośrednio w firmę, często w fazie zasiewów” (Kwiatkowski, Kamiński 2006: 97), zaś Charles R.B. Stowe (w swoim drugim tekście z recenzowanego zbioru) syntetycznie przedstawia różne formy kształcenia przedsiębiorców „w ogóle” funkcjonujące na terenie USA. Trudno powiedzieć, czy należenie do grupy „aniołów biznesu” bądź korzystanie z którejś z usług edukacyjnych wymienianych przez Stowe’a już włącza do grupy intelektualistów, a może raczej każe zaliczyć takie osoby do grona wspierających przedsiębiorczość intelektualną

bądź ją rozwijających, a niekoniecznie będących intelektualistami. Cytowany już przeze mnie Manek Kirpalani zauważa, wykorzystując definicje przedsiębiorczości intelektualnej przyjęte w opisywanym środowisku¹, iż omawiana forma przedsiębiorczości może stanowić wyznacznik udanego przedsięwzięcia, niezależnie od tego, czy jest ono dziełem intelektualisty, czy też nie. Autorzy większości artykułów wyraźnie jednak przyjmują wąskie rozumienie intelektualisty jako kogoś, kto związany jest z pracą naukową, szczególnie, choć niekoniecznie, w środowisku akademickim. I tak, spośród autorów nie wspomnianych dotąd przeze mnie, Ariane Berthoin Antal charakteryzuje czynnik „pomiędzy” jako istotny element rozwijania przedsiębiorczości intelektualnej oraz budowania relacji warunkujących ten rozwój. Chodzi o znajdywanie nowych możliwości działań właśnie pomiędzy tradycyjnymi obszarami nauki i praktyki biznesowej, pomiędzy rutynowymi zajęciami i temu podobne. Artykuł Antal opisuje szczegółową realizację wykorzystania kategorii „pomiędzy” na przykładzie przedsiębiorstwa badawczo-biznesowego CHOICE. Nie umniejszając znaczenia innych tekstów recenzowanego zbioru, moim zdaniem artykuł Antal szczególnie zasługuje na uwagę czytelnika. Łączy propozycję wzbogacenia koncepcji przedsiębiorczości intelektualnej o precyzyjną, a jednocześnie nie pozbawioną znaczeń metaforycznych kategorię, ze wskazaniem konkretnych poznawczych i praktycznych skutków, jakie przynosi to wzbogacenie. W swoim drugim tekście z recenzowanego tomu wspomniany już Sharif wskazuje i uzasadnia zadania, jakie stoją przed szkolnictwem wyższym krajów rozwijających się, wobec konieczności większego niż dotąd docenienia związku między edukacją wyższą a tworzeniem dobrobytu w tych państwach. Bohdan Hawrylyshyn i Bohdan Budzan charakteryzują wybrane zagadnienia przedsiębiorczości intelektualnej na terenie Ukrainy z wykorzystaniem doświadczeń międzynarodowych. Irina Sennikowa prezentuje podobną analizę dla Łotwy. Stephen Bourcieu wskazuje na absolwentów Grandes Écoles d'Ingenieurs jako szansę trwałego rozwoju przedsiębiorczości intelektualnej uwzględniającej realia francuskiego systemu edukacji. Interesującym wzbogaceniem artykułów Sennikowej i Bourcieu są nakreślone przez autorów przykładowe sylwetki przedsiębiorców intelektualnych z ich krajów.

Nikolay B. Filinov i Steven J. Gold podejmują wybrane szczegółowe kwestie teoretyczne przedsiębiorczości intelektualnej. Artykuł Filinova jest jedynym w recenzowanym tomie tekstem dotyczącym podejmowania decyzji, tematyki tradycyjnie zaliczanej do „głównego korpusu” zagadnień związanych z kapitałem intelektualnym. Czyżby problematyka decyzyjna zaczęła nieco tracić ze swej siły inspirowania poznawczego badaczy przedsiębiorczości? Filinov reinterpretuje wybrane elementy koncepcji przedsiębiorczości intelektualnej w kontekście modeli decyzyjnych. Wskazuje on, iż kluczowe dla podejmowania decyzji w kontekście przedsiębiorczości intelektualnej są kategorie „różnicowanie” i „brak standardów”. Co szczególnie warte podkreślenia, wnioski Filinova wynikają z autorskich badań

empirycznych nad amerykańskimi i rosyjskim menadżerami. Są to, moim zdaniem, najlepiej zaprezentowane badania w recenzowanym tomie. Opisy procedur i tabelaryczne przedstawienie wyników zachęcają czytelnika do dyskusji zgodnej ze standardami nauk eksperymentalnych.

Steven Gold wskazuje na znaczenie etyki jako istotnej kompetencji przedsiębiorców intelektualnych. Przyjęcie takiej perspektywy zbliża przedsiębiorczość intelektualną do problematyki rozwijanej w ramach programu „Good Work” (Gardner, Csikszentmihalyi i Damon 2001). Skupia się on na badaniu osób, które profesjonalizm zawodowy łączą z przestrzeganiem wysokich standardów etycznych. Obydwie propozycje teoretyczne, tj. „Intellectual Entrepreneurship” i „Good Work”, są mniej więcej „równolatkami” i dotyczą podobnego obszaru naukowej refleksji. Artykuł Golda otwiera interesującą możliwość dyskusji między nimi w przyszłości (mam nadzieję, że niedalekiej).

Problematyka etyczna prowokuje na koniec niewielką refleksję ogólnej natury. Moim zdaniem, skonfrontowanie koncepcji przedsiębiorczości intelektualnej z głęboko zakorzenionym w tradycji europejskiej nurtem rozważań nad rolą i zadaniami klerka byłoby bardzo interesujące. Szczególnie chodzi o dylemat najpełniej wyrażony przez tytuł książki Czesława Madajczyka (1999) *Klerk czy intelektualista zaangażowany?*. Na skrzydełku *Intellectual Entrepreneurship* znalazłem uwagę, iż jednym z uwarunkowań powstania tego wydawnictwa były robocze kontakty środowiska „*Knowledge cafe*” z Auchan Polska sp. z o.o., która również dofinansowała omawianą publikację. Być może więc przedsiębiorczość intelektualna zainspiruje nowy rozdział rozważań nad klerkizmem: „Klerk w świecie korporacji”, parafrazując tytuł zbioru esejów Tadeusza Sławka (2002).

Kwiatkowski, S. i Kamiński, M.B. 2006. *Intellectual Entrepreneurship. Wiedza, Przedsiębiorczość, Bogactwo*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego.

Przypisy

¹ Chodzi o następującą definicję przedstawioną potencjalnym autorom trzeciego tomu *Knowledge Cafe*:

„(...) przedsiębiorczość intelektualną można rozumieć jako:

- tworzenie przedsiębiorstw przez intelektualistów i/lub
- intelektualne elementy każdego prosperującego przedsiębiorstwa mieszczącego się w ramach otoczenia opartego na wiedzy” (Kwiatkowski, Kamiński 2006: 148).

Bibliografia

Gardner, H., Csikszentmihalyi, M. i Damon, V.J. 2001. *Good Work. When Excellence and Ethics Meet*, New York: Basic Books.

- Madajczyk, Cz. 1999. *Klerk czy intelektualista zaangażowany?* Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Przedsiębiorczość Intelektualna w Polsce. Stan Obecny i Perspektywy.* 1999, Badania naukowe (SYNABA II), identyfikator rekordu: sn74415. Dostępne w: <http://bazy.opi.org.pl/raporty/opisy/synaba/74000/sn74415.htm> [26.02.07].
- Sławek, T. 2002. *Antygonia w świecie korporacji*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Underwood, J. 2004. *What's Your Corporate IQ?* Chicago: Deaborn Trade Publishing.